

**مطالعه زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد
با استفاده از استراتژی داده‌بنیاد
(مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمان در سال ۱۴۰۰)**

علیرضا صنعت‌خواه^۱، سپیده حضرتی^۲

چکیده

زمینه و هدف: در کنار مسأله اعتیاد به مواد مخدر، بی‌تفاوتی شهروندان نسبت به این معضل اجتماعی، یکی از دغدغه‌های اصلی جامعه ماست. هدف از تحقیق پیش‌رو مطالعه زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد است. روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی و از نظر نوع مطالعه از نوع تحقیقات کیفی مبتنی بر روش داده‌بنیاد و روش نمونه‌گیری هدفمند در دسترس است. مشارکت‌کنندگان پژوهش، ۲۸ نفر از دانشجویان در حال تحصیل دانشگاه آزاد کرمانند. از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده و برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد از سه روش: کنترل یا اعتباریابی توسط اعضا، مقایسه‌های تحلیلی و استفاده از تکنیک ممیزی بهره گرفته شده است. داده‌ها بر طبق رویه مبتنی بر نظریه زمینه‌ای در سه مرحله کدگذاری باز، انتخابی و گزینشی (محوری) تجزیه و تحلیل شده‌اند. یافته‌ها: بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران (نویسنده مسؤول)
asanatkah@iauk.ac.ir

۲- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
sepideh_hazrati@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۲۳

تاریخ وصول: ۱۴۰۱/۳/۲۴

عواملی از جمله: بسترهای نامناسب: مشارکت پیشگیرانه/ مشارکت اجتماعی و همچنین کاهش سطح التزام مدنی/انزوای و ضدیت هنجاری به‌عنوان مهم‌ترین عوامل علی، الگوهای رفتاری ضداجتماعی/آسیب‌پذیری شخصیتی/تنفر فرهنگی به‌عنوان عوامل زمینه‌ای، بی‌تفاوتی مدنی و اجتماعی/نارضایتی اجتماعی/یادگیری اجتماعی، به‌عنوان عوامل مداخله‌گر، اثربخشی اجتماعی دولت/ مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش عرضه و تقاضای مواد مخدر، به‌عنوان مهم‌ترین راهبردها، بی‌تفاوتی و انزوای اجتماعی، بی‌تفاوتی نسبت به خانواده و مسئولیت‌های اجتماعی به‌عنوان پیامدها و ناکارآمدی و ناامیدی در حل مسائل و مشکلات کشور" به‌عنوان مقوله‌ی هسته که توان تحلیل فرایند درک و تفسیر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد را در دانشجویان دارد در نظر گرفته شده است. نتیجه‌گیری: نتایج بررسی نشان می‌دهد که بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد در جامعه مورد بررسی، از عوامل متعددی تأثیر می‌گیرد که دارای منشأ اجتماعی و فرهنگی است.

واژه‌های کلیدی

بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد، مبارزه با مواد مخدر، کرمان، عملکرد پلیس.

مقدمه و بیان مسأله

شهرها به‌ویژه هرچه شهر بزرگ‌تر و مدرن‌تر باشند مبتلا به انواعی از پدیده‌های اجتماعی چون شکاف طبقاتی بیشتر، بیکاری افزون‌تر و کیفیت پایین‌ترند. به دلیل ویژگی‌های شهری که در آن تراکم بسیار بالا، تنوع فراوان کنترل‌ها بسیار کم‌رنگ است. آمادگی انواع آسیب‌های اجتماعی را دارد. شهرها همواره با بسیاری از مسائل پاتولوژی شهری که به‌عنوان عوامل مستعدکننده یا موجد بیماری‌های روانی شناخته شده‌اند ارتباط دارند و جامعه‌شناسان از زندگی شهری و روحیه‌ی شهرنشینی به‌عنوان نحوه‌ی خاصی از زندگی نام می‌برند. در شهرها همچنین با توجه به کیفیت زندگی مسائلی از جمله: جرائم و بزهکاری، مصرف مشروبات الکلی و مواد مخدر، مسائل متعدد اجتماعی و اقتصادی، تفریحات مضرّ و وقت‌گذرانی‌های باطل، اختلافات فردی و طبقاتی، فحشا، افزایش روحیه‌ی سودجویی و سوداگری و مسائلی از این قبیل دیده می‌شود. همچنین به دلیل

اینکه تراکم جمعیتی در شهرها زیاد است، فردگرایی و تکروری در انجام فعالیت‌ها بیشتر به چشم می‌خورد و احساس انزوا قدرت بیشتری دارد (نقدی، ۱۳۸۲: ۱۱۹). پژوهشگران را عقیده بر این است که در جوامع کوچک‌تر (ستی) کنترل‌های غیررسمی، مانع بروز بخش مهمی از انحرافات اجتماعی به خصوص در شکل عریان آن می‌شود. یکی از ویژگی‌های جامعه شهری، کم‌رنگ‌شدن این کارکرد نظام اجتماعی ارزشی است. از سوی دیگر شهر با عدم تجانس و گوناگونی تعریف می‌شود؛ این مهم در کنار بزرگی و گمنامی، تنوع‌طلبی، زمینه را برای بروز رفتارهای آنومیک و هنجارشکنانه فراهم می‌نماید (نقدی، ۱۳۸۲: ۱۲۷).

سوء مصرف مواد مخدر به‌عنوان یکی از رفتارهای پرخطر با اینکه در جوامع شهری و روستایی وجود دارد؛ اما تبعات آن در جوامع شهری مشهودتر است. پژوهشگران اعتیاد را به‌عنوان یک بیماری جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی قلمداد می‌کنند که باعث شکست در کار، تحصیل، نقش‌های خانوادگی و یا مشکلات قانونی می‌شود (جمشیدی، اسدی، اسدی، ۱۳۹۸: ۴۱۷) سوء مصرف مواد مخدر در بین جوامع به‌ویژه، در میان نوجوانان و جوانان در دهه‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است (ملکیور، چاساتنگ و گلدبرگ^۱، ۲۰۰۷ به نقل از سیدان و مهربانی، ۱۳۹۷: ۱۰۶)، به‌طوری‌که گستره جهانی مصرف مواد مخدر و داروهای روان‌گردان در سنین پایین رو به افزایش است و همین موضوع باعث شده که سوء مصرف مواد مخدر به‌عنوان یکی از مسائل عمده اجتماعی مطرح شود. طبق گزارش هیأت بین‌المللی کنترل مواد مخدر، مصرف مواد در بسیاری از کشورهای دنیا، روند افزایشی داشته است. کشور ایران نیز طبق گزارش‌های همین سازمان در سال ۲۰۱۳ و نیز دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرائم مرتبط سازمان ملل متحد در ایران، همواره جزء کشورهایی بوده است که مصرف مواد در آن روند صعودی دارد. (جمشیدی، اسدی، اسدی، ۱۳۹۸: ۴۱۸) پژوهشگران در عرصه مواد مخدر و سوء مصرف آن چندین منطقه مشهور به هلال طلایی و مثلث طلایی را در پژوهش‌های خود

مشخص می‌کنند که معتقدند عمده‌ تولید مواد مخدر را در جهان دارند. مثلث طلایی بین لائوس، میانمار و تایلند و هلال طلایی میان افغانستان و پاکستان است. آنچه از آمار کشفیات مواد مخدر در کشور استنباط می‌شود این است که عمده‌ مواد مخدر از دو استان خراسان و سیستان بلوچستان وارد کشور می‌شود و این اطلاعات مبین آن است که مواد مخدر از طریق مرزهای افغانستان و پاکستان که دو رأس هلال طلایی اند وارد ایران گشته و سپس به سوی اروپا گسیل می‌شود (علی وردی نیا، ۱۳۸۸: ۱۹۳-۲۱۲). نتایج بررسی‌های انجام شده، نشان داده که آمار اعتیاد طی چهار دهه اخیر در نوسان بوده است. این آمارها حاکی از آن است که در حدود ۱۶ درصد معتادان ایران، کمتر از ۱۹ سال سن دارند و ۲۸ درصد آن‌ها بین ۲۰-۲۴ سالگی به اعتیاد روی می‌آورند. بر اساس گزارش معاونت پیشگیری سازمان بهزیستی، ۴ درصد از معتادان خود معرف زیر ۱۵ سال، ۲۴/۴ درصد در سنین ۱۵-۱۹ سالگی و در کل ۵۶/۳ درصد زیر ۲۴ سالگی، مصرف مواد مخدر را شروع می‌کنند (سیدان و مهرابی، ۱۳۹۷: ۱۰۶) مصرف مواد مخدر در نوجوانان و جوانان به‌عنوان مسأله شماره‌ اول بهداشت عمومی در بسیاری از کشورها شناخته شده است. علاوه بر لطماتی که اعتیاد بر افراد جامعه وارد می‌آورد، پایین بودن سن اعتیاد با میزان زیاد مصرف مواد در بزرگسالی همراه است و نیمی از کل موارد، اختلالات مصرف مواد، تا ۲۰ سالگی بروز می‌کند (هزاریان، بختیار پور، پاشا و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۱)

مبارزه با مواد مخدر، بر سه روش کلی مبارزه با عرضه، درمان معتادان و فعالیت‌های پیشگیری در جهت کاهش تقاضا استوار است. اگرچه مبارزه با عرضه‌ مواد بسیار ضروری است و بدون آنها مشکل اعتیاد بسیار بدتر از امروز می‌بود، ولی این تلاش، مشکل سوء مصرف و اعتیاد را از بین نبرده است. در بین روش‌های مذکور، فعالیت‌های پیشگیرانه، یکی از مسائلی است که باید در زمینه مبارزه با سوء مصرف مواد مخدر به آن توجه شود زیرا پیشگیری مهم‌تر از درمان است؛ اما برای دستیابی به مبارزه‌ای همه‌جانبه با مواد مخدر، دولت نیازمند مشارکت‌های مردمی در این زمینه است. این امر در حالی است که متأسفانه در سال‌های اخیر شاهد نوعی نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر در کشور و

به ویژه در شهر کرمانیم که می‌توان آن را "بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد" نام نهاد. در این بی‌تفاوتی، دیگر برای شهروندان مهم نیست که افرادی که گرفتار معضل یا بیماری اعتیادند، چه شرایطی دارند و به چه دلیلی گرفتار این معضل ویرانگر شده‌اند و یا اینکه چه مسائل و مشکلاتی دارند. همچنین برای آنها مهم نیست که پلیس مبارزه با مواد مخدر، کدام آموزش‌های پیشگیرانه را مطرح می‌کند؟ آنها بی‌تفاوت از کنار افراد معتاد می‌گذرند. وقتی که این بی‌تفاوتی به خانواده‌ها کشیده شود، باعث می‌شود که والدین و دیگر افراد خانواده نیز حساسیتی نسبت به اعتیاد نداشته باشند و به‌طور کلی افرادی که دچار بی‌تفاوتی نسبت به اعتیادند را می‌توان افرادی قلمداد نمود که هیچ‌گونه مسئولیت‌پذیری در خود و اطرافیان، نسبت به این معضل احساس نمی‌کنند و بی‌تفاوت از کنار آن عبور می‌کنند. از طرف دیگر استان کرمان نیز یکی از استان‌هایی است که به مراکز ترانزیت مواد مخدر بسیار نزدیک است. نزدیکی کرمان به سیستان و بلوچستان (که خود ۱۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان و پاکستان دارد) باعث شده که مسأله مواد مخدر در این شهر به‌عنوان یکی از مهم‌ترین جرائم محسوب شود و تعداد زیادی از افراد محبوس در زندان‌های استان کرمان را قاچاقچیان مواد مخدر تشکیل دهند. این امر محیط مناسبی را در اختیار محقق قرار داده است تا مسأله بی‌تفاوتی اجتماعی نسبت به اعتیاد را در این شهر مورد بررسی قرار دهد. از طرف دیگر دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان به دلیل وسعت و جامعیت علمی، اکثر رشته‌های دانشگاهی را از پزشکی تا مقاطع دکتری در بردارد و باعث شده است تا دانشجویان از سراسر استان و همچنین استان‌های همجوار، این شهر را برای تحصیل خود انتخاب کنند که به عنوان یک قشر فرهیخته می‌توانند مطالعات مناسبی برای تحقیقی کیفی باشند.

موضوع بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد، موضوع جدیدی است که تاکنون در محافل علمی به آن پرداخته نشده و بیشتر در بین پژوهشگران تحقیقاتی کمی درمورد اعتیاد به مواد مخدر صورت گرفته است؛ که در این تحقیقات از روش پیمایشی و پرسش‌نامه‌های بسته استفاده شده است که ادبیات تحقیقات در این باره را گاهی فاقد نوآوری و تکرار مباحث

پیشین در حوزه‌ی موضوع بدل کرده است؛ در نتیجه می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین موضوعات مرتبط با سوء مصرف مواد مخدر در ایران که مستلزم مطالعه و واکاوی است و در پژوهش‌های پیشین چندان مورد توجه قرار نگرفته است، کشف درک معنایی و تفسیر دانشجویان از بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد و چگونگی معنابخشی آنها به این پدیده است. پژوهش حاضر با مد نظر قرار دادن دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، به عنوان کنشگران اصلی عرصه‌ی این پدیده و تمرکز بر مسائل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی، به عنوان واقعیتی که توسط آنها ساخت‌وساز می‌شود به دنبال این بوده است که با استفاده از رویکرد تفسیری و واکاوی، نظام معنایی این افراد از طریق کنکاش در تجربه‌ی درونی آنها زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد را کشف نماید و از این طریق، تحلیل و تفسیر جامعی از آن در بستر مورد مطالعه ارائه دهد.

اهداف و سؤالات پژوهش

هدف اصلی این مطالعه کیفی، کشف نظام معنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمان درباره‌ی پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد، با اتخاذ رویکرد تفسیری و نگاه از درون^۱ برای ارائه‌ی الگوی پارادایمی داده‌بنیاد است؛ به عبارت دقیق‌تر نظریه‌ی قائم به ذات^۲ مربوط به این پدیده در بستر مورد مطالعه است. سؤالات اصلی پژوهش چنینند:

- ۱- دانشجویان، چه درک و تفسیری از پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد دارند؟ و نظام معنایی آنها در مورد چه مفاهیمی شکل گرفته است؟^۲ - راهبردها یا عمل - تعامل دانشجویان درباره‌ی پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد در بستر مورد مطالعه چگونه است؟^۳ - شرایط یا عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر شکل‌دهنده به نظام معنایی دانشجویان درباره‌ی پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد کدامند؟^۴ - راهبردها یا عمل - تعامل دانشجویان درباره‌ی پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد چیست؟^۵ - پیامدهای پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد در شهر کرمان چگونه است؟ و ^۶- بر مبنای چه مفهوم مرکزی

می‌توان نظام معنایی دانشجویان را درباره پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد و همچنین عوامل مرتبط با آن را در بستر مورد مطالعه تفسیر و تحلیل کرد؟

پیشینه تحقیق

از آنجاکه پژوهش پیش‌رو در تلاش است به بررسی بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد بپردازد، به علت نوآورانه بودن موضوع، متأسفانه تحقیقات محدودی در این زمینه وجود دارد؛ اما در دو زمینه دیگر (یکی اعتیاد به مواد مخدر و دیگری بی‌تفاوتی اجتماعی) تحقیقات مختلفی وجود دارد که در اینجا بررسی خواهند شد. بابایی، واحدی، ادیب و ایمان‌زاده (۱۴۰۰) در مطالعه تجربه زیسته نوجوانان پسر از مکانیسم بی‌تفاوتی اخلاقی و قلدری، به این نتیجه می‌رسند که عوامل زمینه‌ای، فرایندی و مقوله‌های جو خشونت و قلدری، ادراک اجتماعی معیوب، منجر به استفاده از مکانیسم بی‌تفاوتی اخلاقی در ارتکاب قلدری می‌شود. صفاریان، ادهمی، مرادی (۱۳۹۹) در بررسی رابطه فردگرایی و محرومیت نسبی با بی‌تفاوتی مدنی به این نتیجه می‌رسند که محرومیت نسبی، فردگرایی، میزان تحصیلات، مدت‌زمان سکونت رابطه معناداری با بی‌تفاوتی مدنی شهروندان دارند. متولیان، دوکوشکانی و یحیی‌زاده (۱۳۹۹) در مقایسه میزان نارضایتی جوانان از والدین و انحرافات اجتماعی (فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد)، به این نتیجه می‌رسند که بین میزان نارضایتی از پدر با میزان گرایش دانشجویان به فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد به مواد مخدر، رابطه معناداری وجود دارد. حسین‌زاده فرمی، صادقی (۱۳۹۸) در تبیین مصرف مواد مخدر در بین اقوام منطقه مرکزی شهرکرد به این نتیجه می‌رسند که حدود ۳۵ درصد از پاسخگویان به هر نحوی (دارودرمانی، تفننی، اعتیاد و...) یکی از مواد مخدر سنتی یا صنعتی (عمدتاً تریاک و مشروبات الکلی) را مصرف کرده‌اند. گرچه اکثر پاسخگویان به مصرف مواد مخدر نگرش منفی داشتند؛ اما نگرش نزدیک به یک سوم آنها در حد متوسط بود و البته این نگرش در حال تغییر به سمت مثبت بود. پور منافی و قربانی (۱۳۹۷) در بررسی نقش رسانه مجازی در پیشگیری از گرایش به مواد مخدر در فضای سایبر، به این نتیجه می‌رسند که فضای مجازی و مسئول‌سازی، فضای

مجازی و مشارکت اجتماعی، فضای مجازی و آگاه‌سازی و فضای مجازی و تولید خاص و در نهایت فضای مجازی و مدیریت می‌توانند به ترتیب نقش به‌سزایی در پیشگیری از اعتیاد داشته باشند. (محمدی و عسگری ۱۳۹۵: ۱۲۸) در بررسی میزان شیوع اعتیاد در محیط‌های صنعتی به این نتیجه می‌رسند که پیش‌بینی اعتیاد کارکنان توسط برخی عوامل محیطی، اجتماعی و اقتصادی از قبیل پایین بودن دستمزدها، عدم توجه به مسائل رفاهی کارکنان، اعمال تبعیض و بی‌توجهی در محیط‌های صنعتی بود. ماده‌ی مخدر شیشه، بیشترین فراوانی مصرف را نسبت به سایر مواد داراست که این یافته با توجه به اثرات این ماده می‌تواند زنگ خطری برای صنایع باشد.

(مرادی و صفاریان ۱۳۹۸: ۱۵۸-۱۸۹). در بررسی عوامل مرتبط با بی‌تفاوتی در شهر کرمانشاه به این نتیجه می‌رسند که گرایش‌های دینی، فردگرایی، سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی، میزان امید به آینده و تحصیلات، رابطه‌ی معناداری با بی‌تفاوتی اجتماعی دارند. (رونقی، هاشمیان و حقیقیان ۱۳۹۸: ۲۲۳-۲۴۱). در بررسی بی‌تفاوتی مدنی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان اصفهان به این نتیجه می‌رسند که بین اثربخشی، مشارکت اجتماعی، کنش ارتباطی طبقه‌ی اجتماعی، رابطه‌ی معناداری با بی‌تفاوتی اجتماعی دارد. لاریجانی و نوری (۱۳۹۸) در بررسی بی‌تفاوتی نوع‌دوستانه در میان زنان شهر ملارد به این نتیجه می‌رسند که فردگرایی، عدم اثربخشی و بی‌اعتمادی با بی‌تفاوتی زنان رابطه دارد. سیلویا کارمو و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در پژوهش خود به دنبال بررسی تأثیر سوء مصرف مواد مخدر بر نارسایی کلیه به این نتیجه می‌رسند که کلیه‌ها به‌ویژه در برابر اثرات سمی این مواد آسیب‌پذیرند، زیرا این اندام‌ها در فیلتراسیون، غلظت و متابولیسم آنها در برابر متابولیت‌های بالقوه سمی نقش دارند. تظاهرات بالینی مشخصی که قبل از آسیب حاد و مزمن کلیه شناخته شده است (مانند را بدو می و لیز، انقباض عروق، کاهش نرخ فیلتراسیون گلوبروولی تخمینی) در واقع به دنبال مصرف داروهای مختلف سوء مصرف (مانند کانابینوئیدها، کوکائین، مواد افیونی، فن اتیل آمین‌های جایگزین)

گزارش شده است. پاسکال کارو و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در روش‌های جدید تست اعتیاد در افراد به این نتیجه می‌رسند که تکنیک‌های کروماتوگرافی و الکتروفورتیک را می‌توان به‌عنوان روش‌های مطلوب‌تر در تست اعتیاد افراد معرفی نمود که مبتنی بر تست ادرار و مایع دهانی بیماران است. احمد، جوایل و همکاران^۲ (۲۰۲۲) در بررسی تأثیر مداخله مبتنی بر رسانه‌های اجتماعی در کاهش گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر در نیجریه به این نتیجه می‌رسند که سوء مصرف مواد مخدر، یکی از معضلات جدی اجتماعی در سطح جهان است. از طرف دیگر نتایج حاکی از آن است که سوء مصرف مواد مخدر در کشورهای کمتر توسعه‌یافته بیش از کشورهای توسعه‌یافته است. مداخلاتی برای کاهش گرایش به مصرف مواد مخدر در میان جوانان مورد نیاز است. این مطالعه اثربخشی مداخله مبتنی بر رسانه‌های اجتماعی را در کاهش تمایل به سوء مصرف مواد با پیگیری دو ساله گزارش می‌کند. کروی و فردوسی (۲۰۲۱) در بررسی تأثیر بی‌تفاوتی اجتماعی بر رفتار توریست‌های بین‌المللی به این نتیجه می‌رسند که بی‌تفاوتی اجتماعی، همان‌طور که توسط جهانگردان درک می‌شود، تأثیر منفی و معناداری بر نیت رفتاری، رضایت و تصویر ذهنی آنها دارد. دوریست، رنسن، حسین و کسیمس^۳ (۲۰۲۱) در بررسی بی‌تفاوتی رفتاری، عاطفی و اجتماعی در اختلالات شخصیتی مرتبط با الکل، به این نتیجه می‌رسند که هم بیماران و هم مراقبان حرفه‌ای، بی‌تفاوتی اجتماعی را به‌عنوان برجسته‌ترین علامت در مقایسه با بی‌تفاوتی رفتاری و عاطفی گزارش کردند. بی‌تفاوتی اجتماعی در گروه بیماران مبتلا به الکل بسیار زیاد گزارش شده است.

چارچوب مفهومی

رویکرد نظری تحقیق

پژوهشگران در حوزه تحقیقات کیفی از یک سو عقیده دارند که در پژوهش کیفی نباید همانند تحقیقات کمی و پیمایشی (که در تلاش‌اند به آزمون فرضیه بپردازند)، از

-
1. Pascual-Caro, S., Borrull, F., Calull, M., & Aguilar, C
 2. Ahmad, J., Joel, U. C., Talabi, F. O., Bibian
 3. Dorst, Rensen, Husain, Kessels

چارچوب نظری (به‌عنوان نظریات از پیش آماده و تعیین شده) استفاده کرد و از سوی دیگر عقیده دارند که نمی‌توان با ذهن خالی پا به میدان تحقیق گذاشت؛ به همین علت چارچوب مفهومی به جای چارچوب نظری در پژوهش پیش‌رو پیشنهاد شده است. از سوی دیگر درباره‌ی بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد نظریات منسجمی وجود ندارد. یکی از مهم‌ترین نظریاتی که به تبیین انحرافات اجتماعی در جامعه‌شناسی شهری می‌پردازد، نظریه‌ی یادگیری اجتماعی است. در این نظریه نوع دوستی و بی‌تفاوتی را برحسب یادگیری‌های گذشته افراد تبیین می‌شود و نظریه‌پردازان این حوزه، تأثیر الگو را مؤثر بر رفتار ناشی از نوع دوستی یا بی‌تفاوتی می‌دانند. پژوهش‌های مختلف ثابت کرده‌اند که بی‌تفاوتی، ارتباط مستقیم و معنادار با مشاهده یا عدم مشاهده الگوهایی از نوع (نوع‌دوستانه) یا باز نوع (بی‌تفاوت) دارد. (سفیری و حجتی کرمانی، ۱۳۹۹: ۱۱۷-۱۱۸)

بر اساس نظریه‌ی باستون^۱ (۱۹۸۱: ؛ به نقل از سفیری و حجتی کرمانی، ۱۳۹۹: ۱۱۷-۱۱۸) هنگام مواجهه با وضعیت اضطراری در شهرها که در آن فرد یا افرادی به کمک نیاز دارند، اگر فرد ناظر بتواند با فرد نیازمند همدلی کند، رفتار نوع‌دوستانه از خود بروز می‌دهد، در غیر این صورت، با بی‌تفاوتی از کنار صحنه خواهد گذشت، مگر اینکه مطمئن شود در نتیجه‌ی نوع دوستی، منفعتی به دست خواهد آورد.

ساسول^۲ جریان اجتماعی شدن و تجارب تدریجی در جوامع را از جمله عوامل سرخوردگی و دل‌مردگی اجتماعی افراد معرفی کرده و معتقد است که هر قدر افراد جامعه سطح بالایی از احساس عدم اثربخشی در فرایندهای اجتماعی - سیاسی را تجربه کنند، احتمال بیشتری برای بی‌تفاوتی اجتماعی و بیگانگی از مسائل وجود دارد (زارعی و نند، قدرتی و ارفعی مقدم، ۱۳۹۹: ۱۳۳) در نظریه‌ی انتخاب عقلانی ماکس وبر بر این نکته تأکید می‌شود که زمانی کنش عقلانی است که به هدفی معطوف باشد. کلمن اظهار می‌دارد که انسان موجودی است که برای افزایش منافعش انتخاب عقلانی می‌کند

1. Baston
2. southwell

(جوادی یگانه، ۱۳۸۷: ۳۵) زولنای^۱ از نظریه انتخاب عقلانی دو روایت مطرح می‌کند. عقلانیت به معنای سازگاری، سازگاری درونی هنجارها و عقلانیت به معنای به حداکثر رساندن نفع فردی. در این دیدگاه جامعه از مجموعه کنشگرانی که به دنبال بیشترین سود هستند تشکیل شده است. (جهانگیری، محمدی، ۱۳۹۷: ۱۳۷)

بلومبرگ^۲ (۱۹۹۰؛ به نقل از سفیری و حجتی کرمانی، ۱۳۹۹: ۱۱۷-۱۱۸) رابطه‌ای را بین تعهدات مدنی و بی‌تفاوتی مدنی می‌بیند و اعتقاد دارد که تعهدات یا به صورت تحمیلی بیرونی اند (مثل قرارداد ازدواج) و یا تحمیلی درونی. تعهدات درونی حاصل روابط افراد با هم است که بدون اینکه قراردادی در میان باشد به وجود می‌آید (مانند نقش فرزندی و پدر - مادری) اگر افراد به تعهد دیگران اعتقاد نداشته باشند، وفاداری را به روابط متقابل خود از دست می‌دهند. رابرت دال^۳ (به نقل از زارعی وند، قدرتی و حجتی کرمانی، ۱۳۹۹: ۱۱۷-۱۱۸) در تحقیق خود درباره بی‌تفاوتی مدنی به این قضایای جامعه‌شناختی اشاره دارد که هرگاه شخص تصور کند که در انتخابات، هیچ چیز عوض نمی‌شود، تمایل به مشارکت نخواهد داشت؛ هرگاه احساس کند که نمی‌تواند در سیاست تأثیر گذارد (احساس عدم کارایی) بی‌تفاوت خواهد ماند؛ هرگاه شخص ببیند که دانش او محدودتر از آن است که بتواند با دخالت در سیاست به کارایی کافی برسد، ترجیح می‌دهد در انزوا بماند. پارسونز^۴ در طراحی نظام سبیرنتیکی خود بر رابطه دیالکتیکی خرده‌نظام‌های اقتصادی، فقر اجتماعی و سیاسی تأکید دارد. او به ایفای نقش و مسئولیت‌پذیری کنشگران در موقعیت‌های افراد درون خرده‌نظام‌ها اشاره می‌کند. عام‌گرایی به عنوان یکی از عناصر ساختی نظام کنش در فرایند انتخاب دوتایی، موجب دوری از خاص‌گرایی و توجه به منافع جمعی و ارزش‌های نوع‌دوستی و نهایتاً مسئولیت‌های اجتماعی خواهد شد. آنها انسجام را نتیجه رشد شخصیت و جامعه‌پذیری

1. zsolnai
2. Blumberg
3. Dahl
4. parsons

در فرایند اجتماعی شدن می‌داند. برای ایجاد مشارکت مؤثر باید نظام تمایلات، افراد را در فرایند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری به بسط اخلاق مسئولیت‌پذیری، خردورزی، خوداتکایی، فعال‌گرایی، عام‌گرایی و میل به پیشرفت سوق دهد. (مرادی و صفاریان، ۱۳۹۸: ۱۶۷) به اعتقاد لاتانه و دارلی^۱ بی‌تفاوتی اجتماعی یا نوع‌دوستی، مستقیماً تابع پاسخ ناظران موقعیت اضطراری در این پنج مرحله است. دادن پاسخ منفی فرد به هر یک از مراحل پنج‌گانه، نشان از بی‌تفاوتی اجتماعی است و دادن پاسخ مثبت در همهٔ مراحل، موجب نوع‌دوستی و خروج از حوزهٔ بی‌تفاوتی اجتماعی می‌شود؛ الف (درک موقعیت: به معنای توجه فرد به اتفاق اضطراری؛ ب) تفسیر موقعیت: موقعیت را در قالب کمک‌خواهی دیگران درک کند؛ ج) بر عهده گرفتن مسئولیت: آگاهی از مسئولیت خود در قبال وضعیت اضطراری؛ د) یافتن راه کمک‌رسانی: یافتن روشی برای یاری رساندن بر اساس تجربه یا مهارت لازم) تصمیم‌گیری برای کمک‌رسانی: تحلیل و بررسی آثار و نتایج مداخله کردن یا نکردن وی در موقعیت اضطراری (میرزاپوری، ۱۳۹۵؛ به نقل از صفاریان، ادهمی، مرادی، ۱۳۹۹: ۲۶۳) مرتن^۲، بی‌تفاوتی اجتماعی را معادل کناره‌گیری افراد دانسته و آن را به این صورت تعریف می‌کند که بی‌تفاوتی اجتماعی یعنی نفی هر دو طرف طیف اهداف و شیوه‌های نهادی شده توسط افراد جامعه. زمانی که هم اهداف و هم شیوه‌های نهادی شده در جامعه مورد قبول افراد جامعه نباشد، بی‌تفاوتی اجتماعی رخ می‌دهد (نادری و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۶-۳۷) گار^۳ (۱۳۷۷؛ به نقل از صفاریان، ادهمی و مرادی، ۱۳۹۹: ۲۶۴) محرومیت نسبی را درک‌کنشگر از تفاوت‌های میان توانایی‌های ارزشی و انتظارات ارزشی می‌داند. انتظارات ارزشی عبارتند از منافع و شرایطی از زندگی که مردم خود را در به دست آوردن آن ذی‌حق می‌دانند؛ اما توانایی‌های ارزشی بستگی به محیط اجتماعی و فیزیکی داشته و عبارت است از ظرفی که بحث مردم را برای تحصیل یا حفظ ارزش‌ها معین می‌کند.

1. Latane & Darley
2. merton
3. Gurr

روش پژوهش

جامعه مورد بررسی در پژوهش حاضر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در سال ۱۴۰۰ است. از آنجا که رویکرد حاکم بر پژوهش حاضر، کیفی و روش نظریه زمینه‌ای است، نمونه‌گیری به صورت هدفمند در دسترس است. در این نوع از نمونه‌گیری، تعداد و حجم نمونه از اهمیت بنیادی برخوردار نیست؛ زیرا همچون مطالعات پیمایشی، قصد تعمیم نتایج به جامعه آماری وجود ندارد، بلکه هدف دستیابی به داده‌هایی با بیشترین عمق نظری و با بیشترین حجم از ارتباط موضوعی با پژوهش است؛ در نتیجه مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان تا زمانی که اشباع نظری به دست آید، دنبال می‌شود. منظور از اشباع نظری، نقطه‌ای در جریان شکل‌گیری مقوله است که تحلیل منجر به یافتن ویژگی جدید، ابعاد تازه یا روابط جدید نمی‌شود (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۱؛ به نقل از رفعتی اصل، کاظمی پور، شفیع، ۱۳۹۹: ۵۵۵).

در تحقیق تلاش شده تا از طریق عمل نظام‌مند پژوهش، معانی موجود در داده‌ها، کشف و طی مراحل کدگذاری معانی کشف شده را در ظرف‌های مقوله‌ای تا حدی از قبل مشخص ریخته و مدل پارادایمی و در سطوح بالاتر نظریه محدود به واقعیت خاص (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱-۳۵) ارائه شود.

برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. معمولاً محقق مصاحبه‌هایی در حدود ۱ الی ۲ ساعت در میدان تحقیق انجام داد. راهنمای سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط و فرایند مصاحبه، گاهی کم یا زیاد شدند و در صورت نیاز از مشارکت‌کننده سؤالات بیشتری پرسیده می‌شد. همکاری مشارکت‌کنندگان در مصاحبه آزادانه و با کسب رضایتشان انجام شد و در ابتدای مصاحبه تمامی حقوق به مشارکت‌کنندگان توضیح داده شده و در مورد اهداف پژوهش، علت ضبط جلسه مصاحبه، محرمانه ماندن اطلاعات و هویت آن‌ها توضیحات لازم داده شد. جریان پژوهش به گونه‌ای پیش رفت که در مصاحبه نفر بیستم، به اشباع نظری دست یافتیم؛ اما

برای اطمینان هرچه بیشتر از پدید نیامدن مقوله‌ی جدیدی مصاحبه‌ها تا نفر بیست و هشتم ادامه یافت. مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۲۸ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد واحد کرمان در سال ۱۴۰۰ بود. اطلاعات و داده‌های لازم با استفاده از تکنیک مصاحبه‌ی آزاد و عمیق جمع‌آوری و در نهایت با استفاده از مقایسه‌های ثابت^۱ و کدگذاری نظری^۲ (کدگذاری باز^۳، محوری^۴، گزینشی^۵) تجزیه و تحلیل شد.

درباره‌ی اعتبار^۶ و پایایی^۷ تحقیق، از سه تکنیک بهره گرفته شده است که بدین قرار است:

اول: کنترل یا اعتباریابی توسط اعضا: در این روش از مشارکت‌کنندگان خواسته شد تا یافته‌های کلی را ارزیابی کرده و در مورد صحت آن نظر دهند. محقق برای صحت و سقم اطلاعات به دست‌آمده بعد از انجام تحلیل‌ها و ارائه‌ی یک نتیجه‌گیری کلی، بار دیگر به میدان تحقیق رفت تا بار دیگر اطلاعات به دست‌آمده را با افراد مورد مطالعه در میان بگذارد. بعد از ارائه‌ی نتیجه‌گیری پژوهش، بیشتر افراد با نتایج تحقیق موافق بودند.

دوم: مقایسه‌های تحلیلی: در این روش به داده‌های خام رجوع شد تا ساخت‌بندی نظریه با داده‌های خام مقایسه و ارزیابی گردد.

سوم: استفاده از تکنیک ممیزی: در این زمینه، چند متخصص (سه نفر دکتری جامعه‌شناسی) بر مراحل مختلف کدگذاری، مفهوم‌سازی و استخراج مقولات نظارت داشتند. همچنین در تحقیق پیش‌رو، برای سنجش روایی از تکنیک مقایسه‌های تحلیلی بهره گرفته شده است. مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش در جدول ۱ ذکر شده است.

-
1. fixed Comparison
 2. Theoretical coding
 3. Open coding
 4. Axial coding
 5. Selective coding
 6. validity
 7. reliability

جدول ۱: مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

شغل	وضعیت تأهل	رشته تحصیلی	مقطع تحصیلی	جنسیت	سن	
بیکار	مجرد	مدیریت	لیسانس	زن	۲۰	۱
شاغل	متاهل	مدیریت	دکتری	زن	۳۵	۲
بیکار	مجرد	مهندسی شیمی	لیسانس	مرد	۲۲	۳
شاغل	متاهل	تربیت بدنی	کارشناسی ارشد	مرد	۲۵	۴
بیکار	مجرد	مترجمی زبان	کارشناسی	زن	۱۹	۵
شاغل	متاهل	مددکاری اجتماعی	کارشناسی	زن	۲۶	۶
بیکار	مجرد	زبان انگلیسی	کارشناسی	مرد	۲۰	۷
شاغل	متاهل	روان‌شناسی	کارشناسی ارشد	زن	۲۷	۸
شاغل	متاهل	مدیریت	کارشناسی ارشد	مرد	۲۸	۹
بیکار	مجرد	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	زن	۲۹	۱۰
شاغل	متاهل	الهیات	کارشناسی	زن	۳۲	۱۱
شاغل	متاهل	الهیات	کارشناسی	زن	۲۸	۱۲
بیکار	مجرد	مدیریت دولتی	کارشناسی	زن	۲۹	۱۳
شاغل	متاهل	مهندسی شیمی	کارشناسی ارشد	مرد	۲۷	۱۴
شاغل	متاهل	پزشکی	دکتری	مرد	۳۵	۱۵
شاغل	مجرد	پرستاری	کارشناسی	مرد	۴۰	۱۶
شاغل	متاهل	پرستاری	کارشناسی	زن	۲۹	۱۷
بیکار	مجرد	الهیات	کارشناسی ارشد	مرد	۲۷	۱۸
بیکار	مجرد	معماری	کارشناسی	مرد	۱۹	۱۹
بیکار	مجرد	ادبیات	کارشناسی	مرد	۲۲	۲۰

بیکار	متاهل	الهیات	کارشناسی	زن	۲۵	۲۱
شاغل	مجرد	پرستاری	کارشناسی	مرد	۲۷	۲۲
شاغل	متاهل	معماری	کارشناسی	زن	۲۶	۲۳
شاغل	مجرد	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	مرد	۳۴	۲۴
شاغل	متاهل	مدیریت	دکتری	مرد	۳۶	۲۵
شاغل	متاهل	مدیریت	دکتری	زن	۳۸	۲۶
شاغل	مجرد	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	مرد	۵۰	۲۷
شاغل	متاهل	مددکاری اجتماعی	کارشناسی	زن	۲۵	۲۸

یافته‌های تحقیق

با توجه به ماهیت روش کیفی تحقیق و این نکته که کدگذاری، مهم‌ترین روش و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها در نظریه‌ی زمینه‌ای است، در پژوهش فرایند کدگذاری با استفاده از روش کدگذاری باز در وهله‌ی اول آغاز می‌شود؛ این مرحله که اولین قدم از تجزیه و تحلیل نظری به سمت اکتشاف مقولات و ویژگی‌های آنان است، با استفاده از نظر گرفتن واحد کدگذاری جمله به جمله به انجام رسیده که طی آن به توصیفی از داده‌ها دست یافته ایم. با ظاهر شدن مفاهیم حاصل از کدگذاری خط به خط داده‌های پژوهش، نوبت به کدگذاری محوری می‌رسد که با استفاده از آن مفاهیم به دست آمده در جریان کدگذاری باز، به زیرمقوله‌های مربوط به داده‌ها پیوند داده شدند و در ادامه زیرمقولات به مقولات عمده مرتبط شدند. در ادامه فرایند کدگذاری محوری مقولات کلی به دست آمده در جریان کدگذاری باز در قالب چارچوب مدل پارادایمی تنظیم شدند که این مدل به شرایط، زمینه‌ها، استراتژی‌ها و پیامدهای بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد را در میان دانشجویان دانشگاه آزاد واحد کرمان می‌پردازد. در نهایت در مرحله‌ی کدگذاری انتخابی، مقوله‌ی هسته انتخاب شد و با استفاده از تکنیک داستان‌پردازی به طور منظم با

سایر مقوله‌ها پیوند داده شد (شرح خط داستان در جمع‌بندی و نتیجه‌گیری). در این قسمت تمام مقولات، پیرامون یک مقوله هسته یکپارچه شدند و مقولاتی که نیاز به تشریح بیشتری داشتند با در نظر گرفتن نقش آن مقوله در خط داستان، با جزئیات بیشتری شرح داده شدند. با انجام کدگذاری محوری زیرمقوله‌ها به یکدیگر و همچنین به مقوله‌های عمده ربط یافتند و همچنین نوع مقوله‌ها از حیث علی، فرایندی و پیامدی مشخص شدند. مقولات و زیرمقولات عمده به دست آمده از جریان پژوهش به شرح زیر است:

شرایط علی:

شرایط علی یا سبب‌ساز معمولاً آن دسته از رویدادها و وقایعند که بر پدیده‌ها اثر می‌گذارند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۵۲؛ به نقل از اکبری و صفری، ۱۳۹۷: ۱۱۷) در پژوهش حاضر شرایط علی عواملی اند که منجر به ایجاد پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد می‌شوند.

جدول ۲: شرایط علی - مفاهیم، مقوله‌های فرعی و اصلی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
بسترهای نامناسب مشارکت پیشگیرانه	بستر مشارکت پیشگیرانه	نبود برنامه‌های مدون و پیشگیرانه در سازمان‌هایی از جمله: آموزش و پرورش و مدارس، دانشگاه‌های دولتی و خصوصی، شهرداری، بهزیستی/عدم آگاهی شهروندان از چگونگی اجرای برنامه‌های پیشگیرانه/عدم اجرای مناسب برنامه‌های پیشگیرانه/نبودن بستر مناسب برای مشارکت مردم در برنامه‌های پیشگیرانه
بسترهای نامناسب مشارکت اجتماعی	بسترهای مشارکت اجتماعی	بی‌نتیجه بودن و بی‌اثر بودن مشارکت‌های مذهبی، خیریه‌ای، همیارانه، سیاسی، مدنی در جهت بهبود وضعیت معیشت و شرایط زندگی مردم/بی‌اعتمادی مردم به کمک به سازمان‌های ان‌جی‌او و سازمان‌های خصوصی و دولتی/تخریب اعتماد مردمی به سازمان‌های مردم‌نهاد از طریق انفجار تبلیغاتی رسانه‌های معاند/ تجربیات بی‌ثمر مشارکت در زمینه‌های اجتماعی
بی‌اعتمادی نهادی در شبکه‌های ارتباطی	گسترش بی‌اعتمادی نهادی در شبکه‌های ارتباطی - اجتماعی	موج بی‌اعتمادی به نهادها و سازمان‌ها در محاورات روزانه مردم در کوچه و خیابان/تاکسی/نانوایی/مغازه‌ها و.../گسترش بی‌اعتمادی در شبکه‌های مجازی نسبت به نهادها و سازمان‌ها/تماشای کلیپ و فیلم‌های بی‌اعتماد کننده در فضای مجازی

وجود افراد معتاد در بین خویشان و اعضای خانواده	تعداد افراد در خانواده	وجود افراد معتاد در بین اعضای خانواده و خویشان نزدیک (پدر، مادر، برادر و خواهر، نزدیکان شخص) / استعمال مواد مخدر توسط شخص و اطرافیان /
اعتماد اجتماعی	اعتماد بین شخصی قوی	اعتماد قوی به: اعضای خانواده/برادر، خواهر، مادر و پدر/خویشان و بستگان نزدیک، اقوام و بستگان/افرادی با قومیت یکسان با فرد
	اعتماد عمومی ضعیف	اعتماد ضعیف به: غریبه‌ها، افراد از ملیت‌های دیگر، افراد از قومیت‌های دیگر/همکاران و هم‌کلاسی‌ها/مغازه‌داران و کسبه /
	اعتماد نهادی ضعیف	اعتماد ضعیف به نهادها و سازمان‌های دولتی و خصوصی/ان‌جی‌او ما، شهرداری، شورای شهر، ادارات و مؤسسه‌ها و...
کاهش سطح التزام مدنی	التزام مدنی	احساس تعلق ضعیف به ساختارهای جامعه خود/مسئولیت‌گریزی از مسائل مربوط به سطوح خرد و کلان (از مسئولیت‌گریزی در مورد مسائل و مشکلات ساختمان محل زندگی گرفته تا ساختارهای اجتماعی و فرهنگی) /اعتقاد به بی‌ثمر بودن تعهدات فردی نسبت به مسائل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی/بی‌نتیجه بودن مسئولیت‌پذیری، اعتقاد به اینکه مسئولیت‌پذیری برای فرد دغدغه و مشکلات با دیگران را به دنبال خواهد داشت
انزوای طلبی و ضدیت هنجاری		اعتقاد به اینکه مردم بیشتر در پی منافع شخصی، کلاه گذاشتن سر یکدیگر، کلاهبرداری از هم بالا کشیدن اموال یکدیگرند/اعتقاد به اینکه در روزگار ما مردم بیشتر به موفقیت فردی اصالت می‌دهند/ کسب منافع برای گروه خودی‌ها (اقوام و بستگان، فامیل و دوستان) /اعتقاد به اینکه مردم به دنبال بهره‌مندی مناسب از ثروت مادی هستند/بیگانگی فرد با نگرش‌ها، باورها، ارزش‌ها، هنجارهای حاکم بر جامعه /جداشدن فرد از جامعه / انزوای طلبی باز هنجارهای جامعه /
پیشگیری از اعتیاد	پیشگیری اولیه	ستاد مبارزه با مواد مخدر از طریق: آموزش در خصوص شناسایی مضرات مواد مخدر به جوانان/خانواده هاشمی تواند از مصرف مواد جلوگیری کند/لزوم ارائه آموزش در خصوص شناسایی و معرفی مضرات مواد مخدر از سوی نهادهای آموزشی از قبیل: مدارس/دانشگاه‌ها/مؤسسات / اقدامات ستاد مبارزه با مواد مخدر و نهادها و سازمان‌ها در خصوص: جلوگیری از شروع مصرف مواد توسط افراد / جلوگیری از پیشرفت مصرف در افراد/

	<p>پیشگیری ثانویه</p>	<p>اقدامات نیروی انتظامی و ستاد مبارزه با مواد مخدر در خصوص: معرفی و شناسایی سوءمصرف مواد/ برنامه‌ریزی و اقدام مناسب در خصوص مصرف مواد توسط جوانان/ لزوم توجه و ارائه آموزش و مراقبت‌های بهداشتی و درمانی در خصوص مواردی از قبیل هیپاتیت و ایدز به معتادان/ آموزش در خصوص مضرات مواد مخدر جدید/ داروهای ترک اعتیاد از جمله قرص‌های متادون/ پوشش بیمه‌ای مناسب برای ترک اعتیاد افراد معتاد/ توجه به مؤسسات خصوصی ترک اعتیاد/ ان‌جی او ها و ...</p>
<p>بی‌هنجاری اجتماعی</p>		<p>اعتقاد به اینکه ارزش‌ها و باورهای دینی در جامعه نزد جوانان ارزش خود را از دست داده‌اند/ هنجارهای اجتماعی از قبیل: درستکاری، امانت‌داری، اخلاق پسندیده، پوشش مناسب، روابط با نامحرم/ نفوذ خود را بر رفتار فرد از دست داده‌اند/ اعتقاد به جرایم اجتماعی ناشی از افول هنجارها و ارزش‌های جامعه/ تضاد فرهنگی جوانان با مسئولین/ ناهماهنگی برخی از ارزش‌ها با نیازهای نوظهور جوانان/ فساد در برخی از مسئولین/ اختلاس‌های اقتصادی مسئولین از قبیل خاوری‌ها،</p>
<p>کیفیت روابط خانوادگی</p>	<p>خانواده‌های گفت‌وشنودی</p>	<p>حل مشکلات خانوادگی از طریق: گفت‌وشنود / خانواده، اعضا را به شرکت آزادانه و آسان در تعامل و گفتگو در زمینه‌های گوناگون تشویق می‌کند. / اعضای خانواده‌های با گفت‌وشنود بالا، آزادانه، پیوسته و خودانگیخته با یکدیگر تعامل دارند / امکان طرح طیف گسترده‌ای از موضوعات بدون محدودیت زمانی را دارند. / اعضا از طریق گفت‌وشنود و تفاهم ارزش‌های خانواده و اجتماع را پذیرا می‌شوند / ارتباط‌های میان والدین و فرزندان بر حرف‌شنوی از پدر و مادر و دیگر بزرگسالان قرار دارد /</p>
	<p>خانواده‌های پرخاشگر و پر مشاجره</p>	<p>درگیری و زد و خرد بین اعضای خانواده/ فحاشی اعضای خانواده با یکدیگر/ پرخاشگری پدر و مادر با یکدیگر/ پرخاشگری با فرزندان/ پرخاشگری فرزندان با یکدیگر و با والدین/ بحث و مشاجره در خانواده/ طلاق در خانواده/ زندگی کردن خواهران و برادران طلاق گرفته با والدین و دیگر فرزندان و مشاجرات حاصل از آن</p>

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که عواملی از جمله: بسترهای نامناسب مشارکت پیشگیرانه، بسترهای نامناسب مشارکت اجتماعی، بی‌اعتمادی نهادی در شبکه‌های ارتباطی، وجود افراد معتاد در بین خویشان و اعضای خانواده، اعتماد اجتماعی، کاهش سطح التزام مدنی، انزوای طلبی و ضدیت هنجاری، پیشگیری از اعتیاد، بی‌هنجاری اجتماعی و کیفیت روابط خانوادگی به‌عنوان مهم‌ترین عوامل علی تأثیرگذار بر پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد کشف شده‌اند. مشارکت‌کنندگان در تحقیق را عقیده بر آن است که " نبود برنامه‌های مدون و پیشگیرانه در سازمان‌ها"، از جمله: آموزش و پرورش و مدارس، دانشگاه‌های دولتی و خصوصی، شهرداری، بهزیستی و همچنین " عدم آگاهی شهروندان از چگونگی اجرای برنامه‌های پیشگیرانه"/" عدم اجرای مناسب برنامه‌های پیشگیرانه از سوی سازمان‌های ذی‌ربط" باعث شده است تا شهروندان در شهر کرمان آگاهی لازم در خصوص چگونگی امکان مشارکت در زمینه پیشگیری از اعتیاد و مبارزه با آن را نداشته باشند و از سوی دیگر "بودن بستر مناسب جهت مشارکت مردم در برنامه‌های پیشگیرانه" باعث شده است که تعداد کثیری از شهروندان نسبت به معضل اعتیاد بی‌تفاوت باشند. این وضعیت در مورد مشارکت‌های اجتماعی نیز به چشم می‌خورد. پاسخگوی شماره ۹ اظهار می‌دارد "به‌غیر از شرکت در انتخابات که مشارکت سیاسی محسوب می‌شود در دیگر زمینه‌ها مردم نمی‌دانند باید چگونه اقدام مشارکتی داشته باشند" پاسخگوی شماره ۱۷ اظهار می‌کند "بستری برای مردم جهت مشارکت‌های انجمنی و خیریه‌ای وجود ندارد" و "بی‌اعتمادی به خیریه‌های دولتی و خصوصی باعث می‌شود تمایل به مشارکت وجود نداشته باشد". یکی دیگر از مهم‌ترین عواملی که می‌توان به آن اشاره داشت بحث بی‌هنجاری اجتماعی است. مشارکت‌کنندگان در تحقیق را عقیده بر این است که در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که در آن " اعتقاد ارزش‌ها و باورهای دینی در جامعه نزد جوانان ارزش خود را از دست داده‌اند" پاسخگوی شماره ۱۸ اظهار می‌دارد که " در جامعه ما هنجارهای اجتماعی از قبیل: درستکاری، امانت‌داری، اخلاق پسندیده ارزش خود را از دست داده است" پاسخگوی ۲۲ اظهار می‌دارد که "، پوشش مناسب، روابط مشروع با نامحرم، نفوذ خود را بر رفتار فرد از دست داده‌اند" پاسخگوی ۲۰ اظهار می‌دارد " اعتقاد

دارم که جرایم اجتماعی ناشی از افول شکست هنجارها و ارزش‌های جامعه/ و تضاد فرهنگی جوانان با مسئولین است " همچنین اشاراتی به " ناهماهنگی برخی از ارزش‌ها با نیازهای نوظهور جوانان/فساد در برخی از مسئولین/اختلاس‌های اقتصادی مسئولین از قبیل خاوری‌ها" در پاسخ‌های ارائه شده وجود دارد.

شرایط زمینه‌ای:

شرایط زمینه‌ای مجموعه خاصی از شرایطی‌اند که در یک‌زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل/تعامل‌های خود به آن‌ها پاسخ می‌دهند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۵۲؛ به نقل از اکبری و صفری، ۱۳۹۷: ۱۱۷) مجموعه‌ای از عوامل در قالب شرایط زمینه‌ای بر نظام معنایی دانشجویان در بستر مطالعه تأثیر دارند:

جدول ۳: شرایط زمینه‌ای - مفاهیم، مقوله‌های فرعی و اصلی

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
وجود بی‌هنجاری‌هایی از جمله: افت تحصیلی/مدرسه‌گریزی/بزهکاری/سرقت در اشخاص یا خانواده فرد	رفتارهای ناهنجار	الگوهای رفتاری ضد اجتماعی
افرادی که در مواجهه با مسایل و مشکلات اجتماعی توان مقابله با چالش‌های روزمره زندگی در آنها ضعیف است/احساسات بی‌ثبات دارند/نسبت به همه چیز و همه کس انتقاد دارند/دیگران را مرتباً مسئول مشکلات خود می‌دانند و علت مشکلات را در خودشان و یا خانواده جستجو نمی‌کنند/ دولت را مقصر همه مسایل می‌دانند	ناتوانی در حل مسائل و مشکلات زندگی	آسیب‌پذیری شخصیتی
افرادی که فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی موجود را مسبب همه مشکلات و مسائل اجتماعی می‌دانند/ضدیت دینی با اسلام و ارزش‌ها/تضاد فرهنگی با دیگر مردم/دین‌گریزی/فرهنگ بی‌بندوباری به شکل غربی در خانواده/عدم آگاهی فرهنگی و ضعف در شناخت تبلیغات و پیرانگر رسانه‌های معاند	ضدیت فرهنگی	تنفر فرهنگی
مسائل اقتصادی از قبیل: تورم، گرانی، اختلاس/فساد/را غیرقابل تحمل و حل‌ناشدنی می‌دانند/اعتقاد به سوءمدیریت مسئولین بالاخص رئیس‌جمهور روحانی/	گرانی و تورم افسارگسیخته	اعتقاد به مدیریت ناکارآمد

<p>نامیدی نسبت به آینده</p>	<p>ابهام در وضعیت آینده شغلی</p>	<p>ناامیدی از بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه/ناامیدی از بهبود وضعیت اشتغال/باور به بیکاری طولی‌مدت/بی‌اعتمادی به دانش و تحصیلات برای دستیابی به شغل/اعتقاد به بدتر شدن شرایط زندگی هر روز بیش‌ازپیش</p>
<p>احساس محرومیت نسبی</p>	<p>ناامیدی از بهبود اجتماعی - فرهنگی</p>	<p>ناامیدی از حل مسائل اجتماعی از قبیل: اعتیاد به مواد مخدر/اختلاس/فساد/دزدی/فحشا و... ناامیدی از بهبود شرایط فرهنگی از قبیل بی‌حجابی/روابط ناسالم جوانان/مشروب خواری دختران و پسران/اعتیاد</p>
<p>ارتباطات نامشروع بزهکارانه</p>	<p>پیوند و ارتباط با بزهکاران</p>	<p>وجود محیط‌های اجتماعی مشوق فعالیت‌های غیرقانونی در جامعه/ افراد از طریق ارتباط با دیگران که حامل هنجارهای تبهکارانه هستند بزهکار یا تبهکار می‌شوند/محلاتی که آزادانه خریدوفروش مواد مخدر و الکی در آنها وجود دارد/اعتقاد به بی‌اعتنایی نیروی انتظامی و مسئولین نسبت به هنجارهای بزهکارانه از قبیل مواد مخدر</p>
<p>ناآگاهی خانواده‌ها از عوامل مؤثر بر اعتیاد</p>	<p>ناآگاهی خانواده از مضرات و عوامل منجر به اعتیاد جوانان</p>	<p>بی‌اطلاعی شهروندان از عواملی که باعث ایجاد گرایش شهروندان به اعتیاد و افتادن در دام این بلای خانمان‌سوز می‌شود / ناآگاهی نسبت به عوامل مؤثر بر اعتیاد از قبیل: نداشتن جرئت و مهارت نه گفتن، / ناتوانی مهارت‌های حل مسئله/ مهارت‌های فرزندپروری مقابله‌ای با اعتیاد/ پیروی از الگوی تقلید و دنباله‌روی از فرهنگ اعتیادپذیر/</p>
<p>مشکلات و گرفتاری‌های روزانه شهروندان</p>	<p>مشکلات زندگی شخصی</p>	<p>مشغله‌های زندگی از قبیل: مسائل و مشکلات خانوادگی/مسائل و مشکلات اقتصادی از قبیل بیکاری/گرانی اجناس/کرایه خانه بالا/ فکرکردن هرروزه به مشکلات اقتصادی توسط فرد/درگیری ذهنی و احساسی/احساس ناعدالتی اجتماعی/ناامیدی نسبت به آینده /فکرکردن به بالارفتن بهای زندگی در کشور (بهای آب، برق، گاز و...) / پرداخت وام، پرداخت چک و بدهی مالی، هزینه خوراک و پوشاک، هزینه تحصیل و آموزش، مشکلات مربوط به بیماری و یا بهداشت (خود و یا اعضای خانواده)،مشکلات شغلی (در صورتی که شاغل است) و دغدغه بیکاری (در صورتی که بیکار است)،دغدغه ازدواج و تشکیل خانواده (در صورتی که مجرد است) ، دغدغه درآمد و هزینه‌های خانواده،</p>

از دیگر نتایج تحقیق این است که عواملی از جمله: الگوهای رفتاری ضداجتماعی، آسیب‌پذیری شخصیتی، تنفر فرهنگی، اعتقاد به مدیریت ناکارآمد، ناامیدی نسبت به آینده، احساس محرومیت نسبی، ارتباطات نامشروع بزهکارانه، ناآگاهی خانواده‌ها از عوامل مؤثر بر اعتیاد و مشکلات و گرفتاری‌های روزانه شهروندان مهم‌ترین زمینه‌هایی هستند که بستر مناسب بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد را در شهر کرمان ایجاد نموده‌اند. از نظر این افراد یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها مشکلات و گرفتاری‌های روزانه شهروندان است. پاسخگوی خانم شماره ۸ اعلام می‌کند "آنقدر در زندگی از صبح تا شب به فکر سیر کردن شکم خود و فرزندانم هستیم که دیگر انگیزه‌ای برای مشارکت مدنی و اجتماعی در زمینه مسائل اجتماعی و یا در زمینه مبارزه با اعتیاد و مسئولیت‌پذیری در مقابل افراد معتاد نداریم" پاسخگوی شماره ۴ اعلام می‌دارد " جوانان ما متأسفانه دارند به سمتی پیش می‌روند که از ارزش‌ها و فرهنگ خودمان متنفر می‌شوند ... چرا که می‌بینند این ارزش‌ها نتوانسته مشکلاتشان را حل کند" پاسخگوی شماره ۹ به مدیریت ناکارآمد در جامعه اشاره می‌کند و اظهار می‌دارد "مسائل اقتصادی از قبیل: تورم، گرانی، اختلاس/فساد/را غیرقابل تحمل و حل ناشدنی است" پاسخگوی ۱۴ اظهار می‌دارد " دولت در حل مسائل و مشکلات اقتصادی - اجتماعی و حتی فرهنگی ناتوان است"، " یکی از مهم‌ترین مشکلات ما مدیریت ناکارآمد در زمینه مسائل و مشکلات اجتماعی، اقتصادی و حتی فرهنگی است"، " هویت فرهنگی جوانان ما در خطر است"

شرایط مداخله‌گر:

شرایطی که عوامل تأثیرگذار بر عمل - تعامل‌ها را تسهیل یا محدود می‌کنند، این شرایط آن‌هایی هستند شرایط علی را تخفیف یا تغییر می‌دهند. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱-۳۵) شرایط مداخله‌گر در پژوهش حاضر به شرح زیر مشخص شده است:

جدول: شرایط مداخله‌گر - مفاهیم، مقوله‌های فرعی و اصلی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
بی‌تفاوتی مدنی و اجتماعی	بی‌انگیزگی و بی‌تفاوتی نسبت به مشارکت‌های مدنی	کناره‌گیری از درگیری مدنی (بی‌تفاوتی نسبت به انتخابات مجلس، شورای شهر، مجلس خبرگان، انتخابات) / جداافتادگی و دلزدگی از اجتماع و روابط حاکم بر آن بی‌اهمیت بودن اینکه چه کسی پیروز انتخابات شده است/بی‌تفاوتی به مسائل و مشکلات ایران/بی‌تفاوتی نسبت به مسائل ایران با جهان/بی‌تفاوتی نسبت به اخبار جهان و مسائل دیگر کشورها/
	کاهش تسلط افراد بر مسیر زندگی خود	احساس بی‌قدرتی در حل مسائل مشکلات زندگی/بی‌قدرتی در مشارکت‌های سیاسی/اجتماعی/مدنی/احساس بی‌قدرتی نسبت به آینده و ناامیدی به آینده/ احساس ناتوانی و عجز در برابر مشکلات/ احساس ناتوانی افراد برای اصلاح ساختارهای اجتماعی/فرهنگی و اقتصادی
نارضایتی اجتماعی		نارضایتی شهروندان از: شرایط اقتصادی حاکم بر کشور و خانواده/نارضایتی از وضعیت اشتغال/بهداشت/آموزش/عدالت اجتماعی/عدالت قضایی/پیگیری پرونده‌های قضایی/نارضایتی از برخی اقدامات تند امنیتی/شرایط کرونا/عدم حمایت‌های اجتماعی مسئولین/بی‌تفاوتی نسبت به مسائل و مشکلات مردم
آگاهی‌رسانی از معایب و مضرات مواد مخدر	آگاهی‌رسانی نیروی انتظامی از مضرات اعتیاد	اشاره به میزان آگاهی‌رسانی نیروهای انتظامی از حیث مأموریت‌های محوله، آموزش‌های عمومی و تبلیغات رسانه‌ای و دیگر برنامه‌هایی دارد که از سوی نیروی انتظامی و ستاد مبارزه با مواد مخدر اجرا شده است. برنامه‌های آموزشی در خصوص مضرات مصرف: سیگار/قلیان/تریاک/حشیش / شیشه/هروئین/داروهای اعتیادآور/ مواد مخدر صنعتی نوظهور و جدید
ناآگاهی شناختی از مواد مخدر	شناخت ناکافی از شکل ظاهری مواد مخدر	شناخت و آشنایی ناکافی شهروندان (فرد و خانواده) از انواع مواد مخدر /ناآگاهی فرد از انواع مواد مخدر از حیث شکل ظاهری (تصاویری از انواع مواد مخدر به افراد نشان داده شد و از آنها خواسته شد تا نام مواد مخدر را ذکر کنند)

شرایط مداخله‌گر در تحقیق نیز بسیار مورد اهمیت هستند. از نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق عواملی از جمله: بی‌تفاوتی مدنی و اجتماعی شهروندان، نارضایتی اجتماعی، یادگیری اجتماعی، آگاهی‌رسانی از معایب و مضرات مواد مخدر و ناآگاهی شناختی از مواد مخدر می‌توانند به‌عنوان شرایط مداخله‌گر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد در شهروندان کرمانی نقش مهمی را بازی کنند. از نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق "کناره‌گیری از درگیری مدنی بی‌تفاوتی نسبت به انتخابات مجلس، شورای شهر، مجلس خبرگان، انتخابات" در بین شهروندان در سال اخیر شدت گرفته است. پاسخگوی شماره ۱۱ اظهار می‌دارد که "جدافتادگی و دل‌زدگی از اجتماع و روابط حاکم بر آن بی‌اهمیت بودن اینکه چه کسی پیروز انتخابات شده است، امروز در بین جوانان به چشم می‌خورد" پاسخگوی شماره ۲۵ اظهار می‌دارد "بی‌تفاوتی به مسائل و مشکلات ایران و منطقه از فرط ازدیاد مسائل و مشکلات در ما جوانان ایجاد شده است". از دیگر مهم‌ترین شرایط مداخله‌گر نارضایتی اجتماعی شهروندان از شرایط اجتماعی و اقتصادی است. پاسخگوی شماره ۲۶ اظهار می‌دارد "نارضایتی شهروندان از: شرایط اقتصادی حاکم بر کشور در بین همه به چشم می‌خورد"، پاسخگوی شماره ۹ به نارضایتی از وضعیت اشتغال جوانان، تورم و گرانی‌های تحمل‌ناپذیر "اشاره دارند، پاسخگوی شماره ۱۰ به "عدم حمایت مسئولین ... "اشاره دارد.

راهبردها (عمل - تعامل‌ها)

راهبردها یا عمل - تعامل‌ها کنش‌های با منظور عمدی‌اند که برای حل یک‌ساله صورت می‌گیرند و با صورت گرفتن آن‌ها پدیده شکل می‌گیرد. شایان‌ذکر است که راهبردها به آنچه فرد در درون خود می‌گوید و می‌کند نیز اطلاق می‌شود. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱-۳۵) مهم‌ترین راهبردها یا عمل - تعامل‌ها بدین قرارند:

جدول: راهبردها (عمل - تعامل‌ها) - مفاهیم، مقوله‌های فرعی و اصلی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
تقویت احساس اثربخشی اجتماعی دولت	اثربخشی اجتماعی	مجموعه وظایف و تعهداتی که دولت باید در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در این فعالیت می‌کند انجام دهد از قبیل: جوابگویی به مردم در خصوص مسائل و مشکلات اقتصادی/اجتماعی و فرهنگی داشته باشد/مسئولیت‌پذیری/شفافیت و اعتمادسازی مناسب/ ایجاد انگیزه برای مردم در شرکت در مشارکت‌های اجتماعی از قبیل انتخابات، مشارکت‌های انجمنی/حمایتی و همیارانه/مشارکت‌های مذهبی و خیریه‌ای
زمینه‌سازی انقلابی و جهادی مشارکتی پیشگیرانه	مشارکت پیشگیرانه	اطلاع‌رسانی در مورد: چگونگی انجام پیشگیری مشارکتی نسبت به اعتیاد توسط نهادهای مربوطه/اطلاع‌رسانی خطرات سوء مصرف مواد مخدر به افراد / آموزش‌های عموم مردم / برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدارسم/آموزش بهداشتی برای معنادان در خصوص جلوگیری از ابتلا به ایدز و دیگر بیماری‌ها / آموزش تشخیص اعتیاد به خانواده‌ها/آموزش چگونگی ارجاع معنادان به کمپ‌ها/ حمایت اجتماعی و اقتصادی (خدمات بیمه‌ای) به معنادان و خانواده‌ها
بینش جهادی و انقلابی حل مشکلات مردم	حل فوری مشکلات مردم	تطابق هنجاری و رفتاری دولت و نیازهای اجتماعی مردم/هماهنگی ارزشی دولت و مردم/تقویت ارزش‌های اسلامی و جهادی در حل مسائل و مشکلات مردم/انتخاب رویکرد جهادی در حل مسائل و مشکلات مردم
اعتمادسازی انقلابی و جهادی	ایجاد انگیزه‌های اعتماد اجتماعی	اعتمادسازی انقلابی و جهادی: تقویت اعتماد مردم به نیروی انتظامی/ستاد مبارزه با مواد مخدر/قضات و دادگاه‌ها/مسئولین و دلسوزان نظام تقویت اعتماد عمومی در مردم با مدیریت جهادی در حل مشکلات کشور ایجاد حس نوع‌دوستی و حمایتی در اقوام نسبت به اقوام و اقلیت‌های قومی، مذهبی، نژادی و گسترش شعاع اعتماد بین شخصی به اعتماد عمومی و نهادی

آموزش انقلابی و جهادی در خصوص جلوگیری از مصرف		معمولاً آموزش به اطلاع‌رسانی در مورد خطرات سوء مصرف مواد اشاره دارد و شامل آموزش‌های عموم مردم و برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدارس، خانواده‌ها و عموم مردم است.
مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش عرضه مواد مخدر	جلوگیری از عرضه مواد مخدر	اقداماتی نظیر متوقف ساختن تولید، قاچاق و توزیع مواد است که دارای ماهیتی انتظامی، قضایی است.
مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش تقاضای مواد مخدر	اقدامات در خصوص کاهش تقاضا	برنامه های کاهش تقاضا کلیه سطوح و حوزه‌های پیشگیری، از ناپسند نشان دادن مصرف اولیه تا کاهش عواقب منفی بهداشتی و اجتماعی سوء مصرف مواد مخدر / سیاست‌های جامع در خصوص ارتقاء مهارت‌های زندگی سالم، ترویج بهداشت، بهبود رفاه و تأمین اجتماعی، آموزش مهارت‌های شغلی، ایجاد اشتغال و بهبود فعالیت های اقتصادی، بهبود فراغت سالم، توسعه فعالیت‌های ورزشی و ...

اما در خصوص راهبردها (عمل - تعامل‌ها) مهم‌ترین آنها بدین قرار است: " تقویت احساس اثربخشی اجتماعی دولت، زمینه‌سازی انقلابی و جهادی مشارکتی پیشگیرانه، بینش جهادی و انقلابی حل مشکلات مردم، اعتمادسازی انقلابی و جهادی، آموزش انقلابی و جهادی در خصوص جلوگیری از مصرف، مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش عرضه مواد مخدر و مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش تقاضای مواد مخدر. از نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق تقویت احساس اثربخشی یکی از اقداماتی است که دولت باید در قبال مردم انجام دهد. پاسخگوی شماره ۱۸ اظهار می‌دارد که " دولت باید جوابگویی به مردم در خصوص مسائل و مشکلات اقتصادی/اجتماعی و فرهنگی داشته باشد" باید دولت با مردم با تفاهم و نه با "خشونت" صحبت کند. پاسخگوی شماره ۲۴ اظهار می‌دارد " دولتمردان باید در مقابل مشکلات مردم مسئولیت‌پذیری داشته باشند" در مقابل اقداماتشان باید "شفافیت و اعتمادسازی مناسب برای مردم انجام دهند. دیگر مشارکت‌کنندگان به مواردی از جمله " ایجاد انگیزه برای مردم در شرکت در مشارکت‌های اجتماعی از قبیل انتخابات، مشارکت‌های انجمنی/حمایتی و همیارانه/مشارکت‌های مذهبی و خیریه‌ای" اشاره دارند.

پیامدها: هر جا انجام یا عدم انجام عمل - تعامل معینی در پاسخ به امر یا مسئله‌ای یا

به‌منظور اداره یا حفظ موقعیتی از سوی فرد یا افرادی انتخاب شود. پیامدهای پدید آمده می‌آید. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱-۳۵) راهبردها یا عمل - تعامل دانشجویان دانشگاه آزاد کرمان در شرایط موجود منجر به پیامدهای زیر می‌شود:

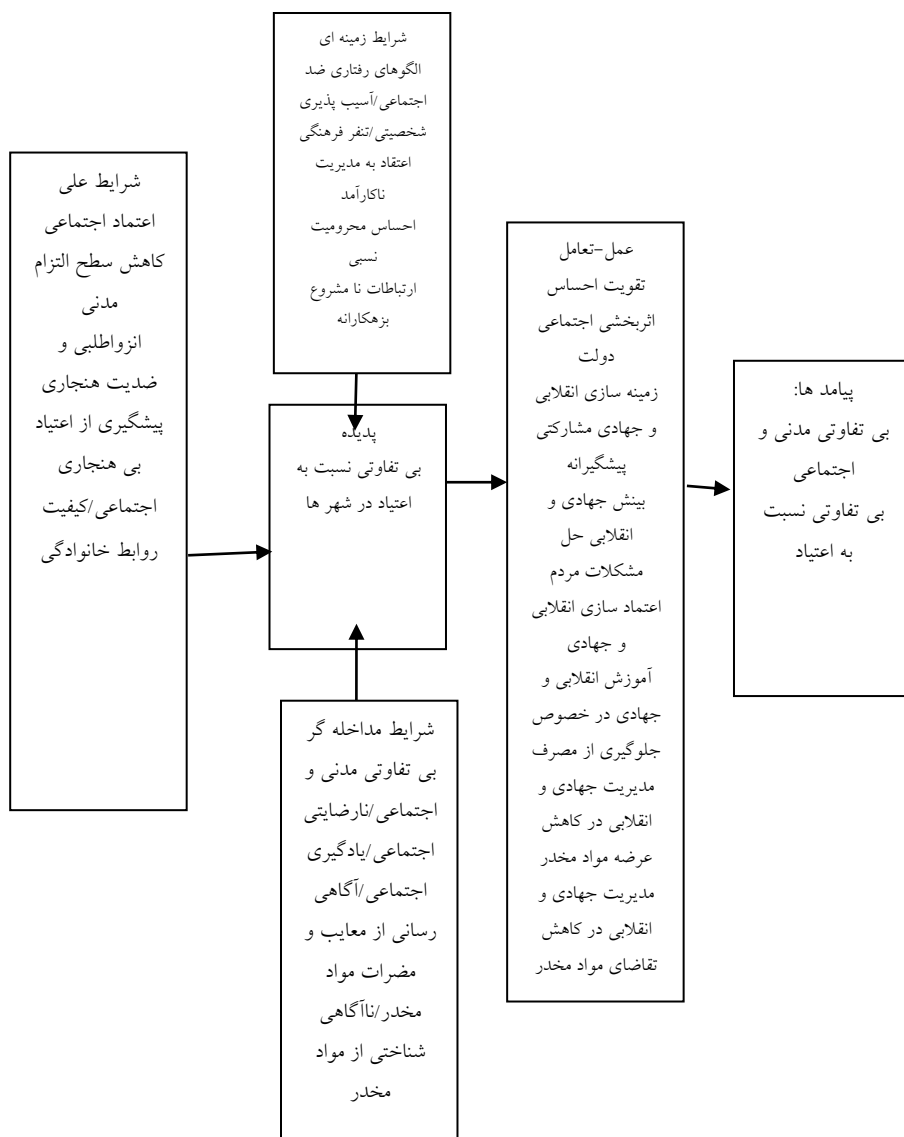
جدول ۲: مقولات و زیر مقولات به‌دست‌آمده در جریان پژوهش

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
بی‌تفاوتی و انزوای اجتماعی	پوچ‌گرایی	احساس پوچی و ناتوانی در زندگی شخصی/احساس ناتوانی در حل مسائل زندگی خود و جامعه/احساس بی‌هودگی در جامعه/احساس ناتوانی و عجز در حل مسائل زندگی خود و دیگران
	بی‌تفاوتی نسبت به مسائل اجتماعی	بی‌تفاوتی نسبت به اتفاقاتی که در جامعه رخ می‌دهد/بی‌تفاوتی نسبت به شرکت در انتخابات/بی‌تفاوتی نسبت به اینکه چه کسی قدرت سیاسی را در ایران به دست می‌گیرد/بی‌تفاوتی نسبت به مسائل منطقیه/بی‌تفاوتی نسبت به ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی/بی‌تفاوتی نسبت به همه چیز/بی‌تفاوتی نسبت به رویدادهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی
	انزوای اجتماعی	گوشه‌گیری و دوری جستن از دیگران/دوری جستن از مشارکت‌های خیریه‌ای/همیارانه/انجمنی/کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های دینی و مذهبی در فرد
	احساس بی‌قدرتی نسبت به آینده	احساس ناتوانی نسبت به یافتن شغل/تحصیلات مطلوب در آینده/احساس بی‌قدرتی و ناتوانی جهت حل معضل بهداشتی از جمله کرونا/احساس ناتوانی در حل مسائل و مشکلات/ناامیدی نسبت به آینده کشور
بی‌تفاوتی نسبت به خانواده و مسئولیت‌های اجتماعی		عدم تمایل افراد به دخالت در امور و پذیرش مسئولیت خانوادگی در مقابل اعتیاد اعضای خانواده به مواد مخدر/عدم‌پذیرش مسئولیت اجتماعی در مقابل افراد معتاد در جامعه/ کناره‌گیری افراد و بی‌توجهی آنها نسبت به خطرات ابتلای خود و یا خانواده و اطرافیان به معضل اعتیاد و سوء‌مصرف مواد مخدر/عدم علاقه به کسب آگاهی نسبت به معضل اعتیاد/بی‌علاقگی نسبت به شرکت در نمایشگاه‌ها و سمینارهای مربوط به اعتیاد/بی‌علاقگی از نشست پای صحبت افرادی که از خطرات اعتیاد آگاه‌اند پیگیری اخبار مربوط به اعتیاد/بی‌علاقگی نسبت به مطالعه مطالبی با موضوع اعتیاد/بی‌علاقگی نسبت به ارشاد و راهنمایی معتادان /بی‌علاقگی نسبت به گزارش قاچاق و قاچاقچیان مواد مخدر /بی‌علاقگی نسبت به معرفی معتادان به مأمورین /بی‌علاقگی در مورد معرفی دوستان و آشنایان نزدیک به کمپ‌های ترک اعتیاد/بی‌علاقگی در مورد تلاش در زمینه آگاهی و شناخت مضرات انواع مواد مخدر

مقوله مرکزی:

مقوله هسته یا مرکزی را می‌توان به‌عنوان مضمون اصلی در پژوهش معرفی کرد. در

تحقیق پیشرو بر مبنای فرایند تحقیق و داده‌های حاصله و همچنین مقولات اکتشافی در مرحله موسوم به کدگذاری گزینشی، "احساس ناکارآمدی و ناامیدی در حل مسائل و مشکلات کشور" به‌عنوان مقوله هسته که توان تحلیل فرایند درک و تفسیر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد را در دانشجویان دارد در نظر گرفته شده است.

شکل ۱: الگوی پارادایمی داده‌بنیاد عوامل اجتماعی مؤثر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد در شهرها

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بی‌اعتنایی و بی‌تفاوتی اجتماعی نسبت به مسائل و مشکلات جامعه و همچنین بی‌تفاوتی نسبت به مشارکت‌های اجتماعی یکی از مسائلی است که امروزه اکثر جوامع (شهری و روستایی) و بالاخص جامعه ما در سال‌های گذشته مطرح شده است. این بی‌اعتنایی متأسفانه طیف گسترده‌ای از مسائل اجتماعی (از بی‌انگیزگی در مشارکت‌های سیاسی و اجتماعی گرفته تا مسائل مربوط به مواد مخدر) را به خود اختصاص داده و مطالعات نشان داده که شدت بی‌تفاوتی در جوامع شهری بیشتر از جوامع روستایی است. شهر کرمان نیز یکی از شهرهایی است که باتوجه به وضعیت فرهنگی این شهر از معضل بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد رنج می‌برد. پژوهشگران را عقیده بر این است که بین بی‌تفاوتی اجتماعی و مدنی و بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد (صنعت خواه و اکبرزاده، ۱۳۹۶) در تحقیق پیشرو تلاش می‌شود تا زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد با استفاده از استراتژی داده‌بنیاد در بین دانشجویان دانشگاه آزاد واحد کرمان مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. تحقیق در تلاش است تا به این سؤال پاسخ دهد که:

دانشجویان، چه درک و تفسیری از پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد دارند؟ و نظام معنایی آن‌ها پیرامون چه مفاهیمی شکل گرفته است؟ راهبردها یا عمل - تعامل دانشجویان در خصوص پدیده بی‌تفاوتی به اعتیاد در بستر مورد مطالعه چگونه است؟ و شرایط یا عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر شکل‌دهنده به نظام معنایی دانشجویان در خصوص پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد کدام‌اند؟ همچنین پژوهش پیشرو در تلاش است تا راهبردها یا عمل - تعامل دانشجویان در رابطه با پدیده بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد و پیامدهای این پدیده را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

یکی از عوامل علی مؤثر بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد این است که بسترهای مناسبی جهت مشارکت‌های پیشگیرانه در شهر کرمان وجود ندارد. از نظر مشارکت‌کنندگان در این شهر برنامه‌های مدون و پیشگیرانه‌ای در سازمان‌ها (از جمله آموزش و پرورش و

دانشگاه‌ها) وجود ندارد. از سوی دیگر مشارکت‌کنندگان را عقیده بر این است که بسترهای مشارکتی مؤثر نه تنها در زمینه پیشگیری از اعتیاد بلکه در زمینه‌های دیگر مشارکت اجتماعی نیز وجود ندارد و به جز شرکت در انتخابات (مجلس، شوری شهر و ...) که مشارکت‌های سیاسی را شامل می‌شود در زمینه‌های دیگر مشارکتی بستر مناسبی وجود ندارد. از سوی دیگر بی‌نتیجه بودن و بی‌اثربودن مشارکت‌های مذهبی، خیریه‌ای، همیارانه، سیاسی، مدنی در جهت بهبود وضعیت معیشت و شرایط زندگی مردم منجر به ایجاد بی‌اعتمادی به نهادها و سازمان‌های گوناگون شده است. موج این بی‌اعتمادی در جامعه مورد بررسی به شدت در حال افزایش است به گونه‌ای که از زبان مردم در کوچه و خیابان نیز وسعت این بی‌اعتمادی را می‌توان شنید. این بی‌اعتمادی در شبکه‌های مجازی نیز گسترش یافته است و "بی‌اعتمادی نهادی را در شبکه‌های اجتماعی" پایه‌گذاری نموده است که گسترش آن با تخریب سرمایه اجتماعی گره خواهد خورد. از سوی دیگر کاهش سطح التزام مدنی با مواردی از جمله: احساس تعلق ضعیف به ساختارهای جامعه خود/مسئولیت‌گریزی از مسائل مربوط به سطوح خرد و کلان (از مسئولیت‌گریزی در مورد مسائل و مشکلات ساختمان محل زندگی گرفته تا ساختارهای اجتماعی و فرهنگی) / خود را نمایان ساخته است و به دنبال خود "انزوایی و ضدیت‌هنجاری" را به همراه داشته است. این موضوع خود را در مواردی از جمله: اعتقاد به اینکه مردم بیشتر در پی منافع شخصی، کلاه گذاشتن سر یکدیگر، کلاهبرداری از هم بالا کشیدن اموال یکدیگرند و... " خود را نمایان ساخته است. از سوی دیگر از نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق، خانواده نیز نقش بسیار مهم و حساسی در بی‌تفاوتی و یا عدم بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد دارد. خانواده‌هایی که تعداد بیشتری از افراد معتاد را در درون خود جای داده‌اند و تعداد معاشرت افراد با شهروندانی دارای ارزش‌های بزهکارانه باعث شده آنها نسبت به اعتیاد بی‌تفاوت باشند. همچنین کیفیت روابط خانوادگی که صمیمیت درون خانواده را شامل می‌شود در این زمینه نقش حساسی را برعهده دارد. اما در پژوهش پیشرو عواملی به‌عنوان شرایط زمینه‌ای معرفی شده است که زمینه‌ساز

بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد است. وجود الگوهای رفتاری ضداجتماعی (بزهکاری، سرقت و...) در افراد، آسیب‌پذیری شخصیتی (ناتوانی در حل مسائل و مشکلات زندگی)، ناامیدی نسبت به آینده (شغلی، تحصیلی، رفاهی، بهداشتی و...)، احساس ناعدالتی و محرومیت نسبی (که حاصل مقایسه خود با دیگرانی است که کمتر از فرد مشقت و تلاش کرده‌اند و جایگاه بالاتر اجتماعی را به‌خاطر خط‌مشی‌های سیاسی، حزبی، وابستگی خانوادگی و ... دارا هستند)، ارتباطات نامشروع بزهکارانه مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد از نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق است. این عوامل گاهی با خود "تندر فرهنگی" را به دنبال داشته است چرا که افراد متأسفانه "ناکارآمدی فرهنگی و مدیریتی" را در این زمینه مؤثر قلمداد می‌کنند.

دیگر نتایج تحقیق به شرایط مداخله‌گر در بی‌تفاوتی شهروندان نسبت به اعتیاد اشاره دارند. نارضایتی اجتماعی در تمامی ابعاد آن (شامل نارضایتی از شرایط: اقتصادی، رفاهی، آموزشی، بهداشتی، ارزشی و فرهنگی، نارضایتی از عدالت اجتماعی، نارضایتی از مدیریت و...) مهم‌ترین عامل مداخله‌گر از نظر مشارکت‌کنندگان در پژوهش است که به دنبال خود "بی‌تفاوتی مدنی و اجتماعی" را به همراه داشته است که با زیر مقولاتی از جمله "بی‌انگیزگی و بی‌تفاوتی نسبت به مشارکت‌های مدنی" و "کاهش تسلط افراد بر مسیر زندگی خود" همراه شده است. همچنین "ناآگاهی شناختی از مواد مخدر" که شامل شناخت و آشنایی ناکافی شهروندان (فرد و خانواده) از انواع مواد مخدر (ناآگاهی فرد از انواع مواد مخدر از حیث شکل ظاهری، شناخت ناکافی از شکل ظاهری مواد مخدر و...) است عامل دیگری است که نقش مهمی بر بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های؛ بابایی، واحدی، ادیب و ایمان‌زاده (۱۴۰۰)، حسین‌زاده و صادقی (۱۳۹۸)، مرادی و صفاریان (۱۳۹۸)، رونقی، هاشمیان و حقیقیان (۱۳۹۸)، جویل و همکاران (۲۰۲۲) و کروی و فردوسی (۲۰۲۱) همسو است.

اما مهم‌ترین پیامدهای بی‌تفاوتی اجتماعی نسبت به اعتیاد را می‌توان در مواردی از جمله: پوچ‌گرایی، بی‌تفاوتی نسبت به مسائل اجتماعی، انزوای اجتماعی، احساس بی

قدرتی نسبت به آینده ذکر کرد. در پایان بر اساس راهبردهای پژوهش راهکارهای زیر برای کاهش بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد پیشنهاد می‌شود:

۱- تقویت احساس اثربخشی اجتماعی دولت: شامل اقداماتی است که دولت باید در جهت تقویت اثربخشی بکار برد از قبیل: پاسخگویی، حل مسائل و مشکلات، شفافیت در عملکرد، ایجاد انگیزه مشارکت در شهروندان و...

۲- اقدامات انقلابی و جهادی (در راستای مشارکت پیشگیرانه): اطلاع‌رسانی خطرات سوء مصرف مواد مخدر به افراد - آموزش بهداشتی برای معتادان در خصوص جلوگیری از ابتلا به ایدز و دیگر بیماری‌ها - آموزش تشخیص اعتیاد به خانواده‌ها/آموزش چگونگی ارجاع معتادان به کمپ‌ها/ حمایت اجتماعی و اقتصادی (خدمات بیمه‌ای) به معتادان و خانواده‌ها

۳- اعتمادسازی انقلابی و جهادی: تقویت اعتماد مردم به نیروی انتظامی/ستاد مبارزه با مواد مخدر/قضات و دادگاه‌ها/مسئولین و دلسوزان نظام

۴- مدیریت جهادی و انقلابی در کاهش عرضه و تقاضای مواد مخدر: اقداماتی نظیر متوقف ساختن تولید، قاچاق و توزیع مواد است که دارای ماهیتی انتظامی، قضایی هست

تقدیر و تشکر

لازم است از گروه علوم اجتماعی واحد کرمان تشکر کنیم که موضوع تحقیق را تصویب و اجازه انجام تحقیق را به محقق دادند و همچنین معاونت محترم پژوهشی و دیگر مسئولین دانشگاه آزاد کرمان (واحد شهید حاج قاسم سلیمانی) که بستر مناسبی را جهت انجام مصاحبه با مشارکت‌کنندگان (دانشجویان) در اختیار محقق قرار دادند.

منابع

استراوس، انسلم و کربین، جولیت (۱۳۹۱). مبانی پژوهش کیفی، فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. ترجمه: ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.

اکبری، حسین صفری، سعید. (۱۳۹۷). مطالعه‌ی بسترهای اجتماعی ابتلا به اچ‌آی‌وی/ایدز با استفاده از استراتژی نظریه‌ی زمینه‌ای. *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. ۱۵(۲). ۱۰۵-۱۳۲.

ایمان، محمدتقی (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیقات کیفی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. بابایی، ابوالفضل. واحدی، شهرام. ادیب، یوسف. ایمان‌زاده، علی. (۱۴۰۰). تجربه زیسته نوجوانان پسر از مکانیسم بی‌تفاوتی اخلاقی و قلدری: یک مطالعه نظریه‌ی زمینه‌ای. *مجله علوم روان‌شناختی*، ۲۰(۹۷)، ۴۷-۶۲.

بحرینی بروجنی، مجید (۱۳۹۲). بررسی اثربخشی چهار روش آموزش پیشگیری از سوء‌مصرف مواد بر تغییر نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه، *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد*، ۱۶(۲)، ۴۳-۵۱.

برجاس، فرحناز، گواری، فاطمه، محمدعلی زاده، سکینه، حق‌دوست، علی‌اکبر (۱۳۹۰). بررسی نظرات معتادان بستری در مراکز ترک اعتیاد شهر کرمان در مورد عوامل مرتبط در گرایش به استفاده از مواد مخدر در سال ۸۷-۱۳۸۶، *فصلنامه تحقیقات علوم رفتاری*، ۹(۴) پی‌اپی ۲۰، ۲۸۰-۲۸۶.

پور منافی، ابوالفضل، قربانی، ابراهیم (۱۳۹۷). پیشگیری نوین: نقش رسانه مجازی در پیشگیری از گرایش به مواد مخدر در فضای سایبر، *فصلنامه اعتیاد‌پژوهی*، ۱۲(۴۹)، ۹-۲۲. جمشیدی، علیرضا، اسدی، مسعود، اسدیان، سهیلا (۱۳۹۸). رابطه عوامل خطر‌ساز و محافظت‌کننده خانوادگی با مصرف مواد مخدر در بین نوجوانان، *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۷(۳)، ۴۱۶-۴۲۳.

جهانگیری، جهانگیر، محمدی، نسرین (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی رابطه امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز)، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۷(۱) پی‌اپی ۲۵، ۱۲۷-۱۵۰.

حسین‌زاده فرمی، مهدی، صادقی ده چشمه، ستار (۱۳۹۸). تبیین مصرف مواد مخدر در بین اقوام منطقه مرکزی شهرکرد، *فصلنامه مسائل اجتماعی ایران*، ۱۰(۲)، ۱۱۱-۱۲۹. حیدری، محمد؛ قاسمی، وحید؛ رنانی، محسن و ایمان، محمدتقی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی پارادایمی فرهنگ مالیاتی نزد مؤدیان مالیاتی شهر اصفهان (پژوهشی کیفی در حوزه جامعه‌شناسی اقتصادی). *دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۸(۱۵)، ۱-۳۵.

رفعتی اصل، سید عزیز؛ کاظمی پور، شهلا و شفیعی، سمیه سادات. (۱۳۹۹). طراحی مدل حمایتی فرزندان خانواده‌های فروپاشیده شده در اثر طلاق (مورد مطالعه شهر تهران ۹۸-۹۹)، دو فصلنامه علمی پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۸(۲)، ۵۴۶-۵۷۳. رونقی، مرضیه، هاشمیان، سید علی. حقیقیان، منصور (۱۳۹۸). تبیین روان‌شناختی و جامعه‌شناختی احساس اثربخشی بر بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجوی - معلمان؛ مطالعه موردی در بین دانشجوی - معلمان دانشگاه فرهنگیان اصفهان. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۲(ویژه‌نامه ۱)، ۲۲۳-۲۴۱.

زارعی وند، لیلا، قدرتی، شفیعی، ارفعی مقدم، عبدالمجید (۱۳۹۹) بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان و عوامل اجتماعی مرتبط با آن مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه حکیم سبزواری، مسائل اجتماعی ایران، ۱۵(۲)، ۱۲۵-۱۵۲.

سفیری، خدیجه، حجتی کرمانی، سوده (۱۳۹۹) بررسی جامعه‌شناسی بی‌تفاوتی اجتماعی در شهر تهران، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۶(۶۰)، ۱۱۱۱-۱۳۰.

سیدان فریبا، مهرابی میترا. سنجش رابطه آگاهی از قوانین و اثرات سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و گرایش به استفاده از مواد مذکور میان دانش‌آموزان دختر. فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۳۹۷؛ ۱۲ (۵۰): ۱۰۵-۱۱۸.

سیدان، فریبا، مهرابی، میترا (۱۳۹۷) سنجش رابطه آگاهی از قوانین و اثرات سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و گرایش به استفاده از مواد مذکور میان دانش‌آموزان دختر، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۱۲(۵۰)، ۱۰۵-۱۰۹.

صنعت خواه علیرضا، اکبرزاده، رضا. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین بی‌تفاوتی اجتماعی و بی‌تفاوتی نسبت به اعتیاد (مطالعه موردی شهر کرمان سال ۹۶). دانش انتظامی کرمان، (۱۹)، ۲۴-۴۴. لاریجانی، مهسا، نوری، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی میزان بی‌تفاوتی نوع دوستانه زنان شهر ملارد و عوامل مرتبط با آن. پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۷(۱۲ (پیاپی ۱۲))، ۲۵-۳۶.

متولیان، سید مهدی، دوکوشکانی، فریماه، یحیی‌زاده، سلیمان (۱۳۹۹) مقایسه میزان نارضایتی جوانان از ارتباط با پدر و مادر و نقش این نارضایتی در پیش‌بینی گرایش آنان به انحرافات اجتماعی (فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد)، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۹(۳) پیاپی ۱۲۹، ۳۰-۱۶۰.

محمدی، کورش، عسگری، علی (۱۳۹۵) میزان شیوع اعتیاد در محیط‌های صنعتی، فصلنامه

اعتیادپژوهی، ۱۰(۴۰)، ۱۲۸-۱۴۴

مرادی، علی، صفاریان، محسن (۱۳۹۸) بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی: مورد مطالعه

شهر کرمانشاه، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۸(۱)، ۱۵۸-۱۸۹.

نادری، حمدالله؛ بنی فاطمه، حسین، حریری اکبری، محمد (۱۳۸۸) الگوسازی ساختاری رابطه

بیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه فردوسی مشهد، ۲(پیاپی ۱۴)، ۲۶۴.

نقدی، اسدالله (۱۳۸۲) درآمدی بر جامعه‌شناسی شهر انسان و شهر. انتشارات فن آوران.

هزاریان، صفی الله، بختیار پور، سعید، پاشا، رضا، عسگری، پرویز، حافظی، فریبا (۱۴۰۰) رابطه

بین عملکرد خانواده و نگرش به مواد مخدر با میانجیگری سازگاری اجتماعی در

دانش‌آموزان، مجله اعتیادپژوهی، ۱۵(۵۹)، ۱۵۶-۱۳۹.

Ahmad, J., Joel, U. C., Talabi, F. O., Bibian, O. N., Aiyesimoju, A. B., Adefemi, V. O., & Gever, V. C. (2022). Impact of social media-based intervention in reducing youths' propensity to engage in drug abuse in Nigeria. *Evaluation and Program Planning*, 94, 102122. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102122>

Ahmad, J., Joel, U. C., Talabi, F. O., Bibian, O. N., Aiyesimoju, A. B., Adefemi, V. O., & Gever, V. C. (2022). Impact of social media-based intervention in reducing youths' propensity to engage in drug abuse in Nigeria. *Evaluation and Program Planning*, 94, 102122. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102122>

Batson, CD; Duncan' BD; AcKLerman'P.; BucKley'T.; Birch'K; (1981) Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality And social Psychology*

Blumberg, Herbert (1990) *Small groups and social interaction*. New York: University Press

Dorst, M.E.G.; Rensen, Y.C.M.; Husain, M.; Kessels, R.P.C. Behavioral, Emotional and Social Apathy in Alcohol-Related Cognitive Disorders. *J. Clin. Med.* 2021, 10, 2447.

Karoubi, Mehdi, Ferdowsi (2021) Impact of Perceived Social Apathy on Tourists' Behavioral Intentions Taylor&Francisonline, <https://doi.org/10.1080/02614367.2021.1888308>

- Kelly, L. M., Becker, S. J., Wolff, J. C., Graves, H., Spirito, A. (2017). Interactive Effect of Parent and Adolescent Psychiatric Symptoms on Substance Use among Adolescents in Community Treatment. *Community Mental Health Journal*, 53(4), 383-393
- Muñiz-Bustamante, L., Caballero-Casero, N., & Rubio, S. (2022). Drugs of abuse in tap water from eight European countries: Determination by use of supramolecular solvents and tentative evaluation of risks to human health. *Environment International*, 164, 107281. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2022.107281>
- Pascual-Caro, S., Borrull, F., Calull, M., & Aguilar, C. (2022). Recent chromatographic and electrophoretic based methods for determining drugs of abuse in urine and oral fluid: A review from 2018 to June 2021. *TrAC Trends in Analytical Chemistry*, 156, 116705. <https://doi.org/10.1016/j.trac.2022.116705>
- Sashittal, Hemant, Jassawalla, Avan R, Markulis, Peter (2012) Students' Perspective into the Apathy and Social Disconnectedness They Feel in Undergraduate Business Classrooms, *Decision Sciences Journal of Innovative Education* 10(3), DOI: 10.1111/j.1540-4609.2012.00346.x
- Silva, J. P., Carmo, H., & Carvalho, F. (2022). Drugs of Abuse and Kidney Toxicity. *Current Opinion in Toxicology*, 100360. <https://doi.org/10.1016/j.cotox.2022.100360>.

